

BISERICA și SCOALA.

Foaie bisericească școlastică, literară și economică.

Apare odată în săptămână: **DUMINECA.**

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 10 cor. — pe 1/2 an 5 cor.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr. : pe jumătate an 7 fr.

PREȚUL INSERTIUNILOR :

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 6 cor. : până la 200 cuvinte
8 cor. : și mai sus 10 cor. v. a.

Correspondentele să se adreseze Redacțiunei

„BISERICA și ȘCOALA“

Ear banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Congresul.

Sedința V. Înainte de a se intra în ordinea de zi, deputatul Pavel Rotariu a adresat presiului două interpelări. Una referitoare la împrejurarea, că P. C. Sa vicarul din Oradea-mare V. Mangra este membru activ al Consistorului din Oradea și al celui din Arad. Relevă aceasta ca un caz de incompatibilitate și cere lămurire. În interpelarea a doua d-l Rotariu se referă la știrile ce s'au colportat în public despre aceea, că P. C. Sa vicarul Mangra a avut un proces de presă.

Înalt Prea Sfinția Sa președintele răspunde, că în urma procesului de calomnie intentat de vicarul Mangra, a primit unele rugări dela oameni din părțile Orăzii. A mai primit și dela locurile mai înalte provocare, dacă are cunoștință despre acelea știri și ce pași a făcut?

»Eu, în urma acestora, — declară I. P. S. Sa — am cerut actele procesuale dela tribunalul din Timișoara, să mă informez din acelea despre starea lucrului. Mi-s'a răspuns însă, că nu mi-se pot da până când nu s'a finalisa cauza, care încă nu este finalizată.

Când voiu primi acelea acte și mă voiu informa despre starea cauzei, voiu purcede întru toate conform legii.

La interpelarea d-lui deputat Pavel Rotariu, dacă am și eu cunoștință, că presidentul Consistorului din Oradea-mare, Vasile Mangra, funcționează tot-odată și ca asesor în Consistorul din Arad, îmi iau voie a răspunde, că eu n'am cunoștință despre aceasta. Ear' la al doilea punct din interpelare, dacă țin eu de admisibil, ca numitul president să funcționeze de-odată la ambele Consistorii, îmi iau voie de a declara, că

rezolvirea acestei chestiuni aparținând Congresului o releg la competența acestuia».

Urmează la ordinea zilei continuarea raportului comisiunii școlare asupra raportului general al Consistorului mitropolitan ca senat școlar. Raportor deputatul Vasile Goldiș.

În afacerea școalelor confesionale de pe teritoriul fostului confiniu militar bănățenesc, în care afacere, pe baza concluserilor congresuale anterioare cu datul 15 Noemvrie n. 1884, Consistorul mitropolitan a făcut remonstrațiune la înaltul guvern, dar' rezoluțiunea nici până astăzi n'a urmat, în conformitate cu propunerea comisiunii școlare se ia următorul conclus :

»Consistorul mitropolitan se însărcinează a interveni prin o nouă representațiune la înaltul guvern, pentru revindicarea dreptului bisericeii noastre asupra școalelor din confiniul militar, declarate de comunale în mod arbitrar».

Se încinge o discuțiune mai lungă, la care a luat parte P. S. S. Episcopul Popea și deputații: F. Musta, Dr. Badescu, V. Tomici, P. Truța, I. de Preda, N. Zigre și Dr. Miclea, care, acest din urmă, a reflectat la acea parte din raportul general al Consistorului mitropolitan ca senat școlar, în care se arată, că comuna bisericească din Satul-nou, din diecesa Caransebeșului, a înființat o școală confesională, dar' școala aceasta a fost închisă prin autoritățile politice, sub cuvânt că pe teritoriul fostului confiniu militar școale confesionale nu se pot înființa, care procedură autoritățile politice și-o bazează pe Statutul din 1877, ce regulează afacerile școlare de pe teritoriul fostului confiniu militar.

În conformitate cu propunerea comisiunii școlare se ia următorul conclus :

»Considerând, că Statutul referitor la organizarea școalelor populare pe teritoriul fostului confiniu militar bănățean actualmente nu mai

are nici un înțeles, Consistorul mitropolitan este invitat, să întrevină la înaltul guvern al țării, pentru scoaterea din vigoare a Statutului respectiv din anul 1877, estinzându-se legea școlară, artic. XXXVIII. din 1868 și asupra fostului confiniu militar bănățean.

Urmează la ordinea zilei raportul comisiunii financiare asupra raportului general al Consistorului mitropolitan ca senat epitropesc. Raportor deputatul Dr. Nicolae *Vecerdea*.

Raportul general al Consistorului mitropolitan ca senat epitropesc, fiind tipărit și împărțit între deputați, se consideră de cetit, se ia de basă la desbaterea specială.

La desbaterea specială, părțile relative la discul mitropoliei: se iau spre știre și fiind-că contribuiriile dela acest disc au devenit în timpul mai din urmă tot mai mici și încassările tot mai neregulate, — Cons. mitropolitan se însărcinează a stăruî, ca acest rezultat nefavorabil pe viitor să se delătore, luând eventual dispozițiuni mai energice decât în trecut.

Cu privire la datele referitoare la fondul celor două eparchii, și la fondul monumentului marelui arhieru Șaguna, conform propunerii comisiunii:

Raportul Consistorului mitropolitan se ia spre știre, însărcinându-se Consistorul mitropolitan, ca să inițieze luarea dispozițiilor corăspunzătoare, ca anticipația de 11.374 cor. 99 fil. luată din fondul celor două eparchii, pentru achitarea speselor în procesul comunei bisericesti Fabricul Timișoarei, să se restituie cu posibilă urgență dela acei factori, cari, după drept și datorință, au se supoarte aceste spese.

Consistorul mitropolitan este mai departe însărcinat, ca la proxima sesiune congresuală să raporteze, dacă colecta întreprinsă în favorul monumentului Marelui Arhieru Șaguna se continuă, și dacă da, cu ce rezultat?

Cu privire la donațiunea făcută de Atanasie Cimponeriu, jude de tablă regească, în retragere, — comisiunea face următoarea propunere:

»Congresul ia act cu plăcere de donațiunea făcută în valoare de 2000 cor. din partea d-lui Atanasie Cimponeriu, jude al tablei regești, în retragere.

Peste eventualitățile puse în vedere însă, în sensul cărora acest fond sub anumite condiții s'ar urca oare-când la 14.000, respective la 120.000 coroane, Congresul, la propunerea deputatului P. Cosma, nu intră acum în pertractarea acestui obiect, ci îndrumă Consistorul mitropolitan, ca la sesiunea proxima Congresuală să-l prezenteze din nou, dimpreună cu condițiu-

nile sub cari se cere administrarea fondului la mitropolie.»

Urmează la ordinea zilei raportul comisiunii organizatoare.

Raportor deputatul Nicolae *Zigre*.

Asupra normativului pentru obiectele cari aparțin la competența planului Consistorial în eparchii, conform propunerii comisiunii organizatoare:

Fiind normativul tipărit și distribuit între deputații congresuali, se consideră cetit și se ia de basă la desbaterea specială.

Sedința VI. S'a ținut în 7/20 Octombrie 1903 la orele 9 a. m. President: I. P. S. D. Archiepiscop și Mitropolit *Ioan Mețianu*, notar Dr. G. *Miclea*.

După cetirea și autenticarea protocolului ședinței a V-a, deputatul Dr. Ioan Suciuc face următoarea propunere:

Luând de basă faptul, că prin interpelelarea făcută în ședința din 19 l. c. a Congresului s'a tras așa numita »afacere« a P. C. Sale vicarului episcopesc Vasile Mangra și înaintea Măritului Congres, —

considerând, că răspunsul dat din partea presidiului n'a clarificat afacerea în merit,

considerând, că atât din punct mai înalt moral-bisericesc, cât și din punct de vedere de dreptate și echitate este neadmisibil, ca Congresul nostru să sufere, ca un dignitar al bisericii noastre, cap al unui Consistor, să fie ținut sub bănuiele și suspiciuni grave — fără de a se fi făcut din partea Congresului totul, ca vinovăția ori nevinovăția respectivului dignitar să fie constatată cu posibilă urgență propun:

ca Măritul Congres să roage Înaltul Sinod episcopesc să se ocupe urgent cu petiția întrată contra vicarului Mangra, din ori-care parte — și astfel, ca încă în decursul prezentei sesiuni congresuale să se poată publica concludul Înaltului Sinod episcopesc adus pe basa datelor și actelor deja întrate.»

La cererea mai multor deputați ședința publică se declară de confidențială și publicul asistent părăsește galeria.

Tot la chestia părintelui V. Mangra, în legătură cu interpelarea deputatului Rotariu din ședința a V-a mai vorbesc deputații P. Rotariu, M. Velici, Dr. A. Popovici și V. Goldiș.

Redeschizându-se ședința publică, presidentul declară propunerea deputatului Dr. Suciuc primită.

D-nul N. Zigre continuă raportul comisiunii organizatoare asupra normativului pentru obiectele cari aparțin la competența plenului.

Se votează proiectul înaintat de Consistor, cu mici schimbări, și se decide că la ședințele plenare ale Consistoarelor eparhiale se recere să fie prezenți 12 membri.

Tot comisia organizatoare raportează cu privire la normativul pentru cauzele, la a căror discutare și decideră nu poate participa un membru al corporațiunii bisericești.

Cercetare istorică bisericească

despre

Damian

Mitropolitul Moldovei.

1435—1451

de

George Aramă, prof. la semin. Veniamin.

(Urmare și fine).*)

III.

Acuma după-ce cred, că ori-cine s'a convins despre Damian, că a fost mitropolit al Moldovei, vin a dovedi, că Damian a fost mitropolit pe timpul Sinodului de la Florența și că el în persoană a fost la Sinod. Dar' pentru aceasta să vedem dacă a plecat la Constantinopol, așa cum i-se ceruse de patriarhie.

Că Damian s'a dus la Constantinopol și că a plecat împreună cu Patriarchul, împăratul și ceilalți arhieriei și mitropoliții convocați pentru aceasta, o atestă tot Sguropul în Sect. III, cap. II, pag. 44—45 din opera mai sus amintită; eată propriile sale cuvinte:

„Moldoblachiae Metropolitanus, paulo antea iter domum instituendi, dedit in mandatis negotium pro virili procurare: et literis postea communit ad ipsum conscriptis, et Moldoblachiae principem: Rediit ad nos brevi Metropolitanus ipse, secum aducens in Comitatu Legatum nomina Neagogin, et Proto-Papam confessionibus audientis seu primum Poenitentiarum“...

Din cuvintele lui Sguropol „rediit ad nos brevi Metropolitanus ipse“, nu se poate deduce, că acest mitropolit ar fi fost vre-un delegat patriarchal, care venind în Moldova ar fi îndemnat pe Principe a trimite reprezentanți la Florența, ci „rediit (s'a întors) se traduce cu a venit. Și dacă totuși cineva ar dori să traducă „rediit“ prin „întors“, apoi Damian care a fost pus mitropolit de patriarchul Constantinopolului, a venit earăși la noi, ar însemna, că el era iubit de patriarch și poate chiar de naționalitate grec.

În tot cazul acest loc din Sguropol ne demonstrează, că Damian mitropolitul Moldovei, a sosit la timp în Constantinopol, mai înainte de plecarea patriarchului și a celorlalți invitați la Sinodul Florentin; ear' nu cum le place unora să avanseze, că și dacă s'au dus, delegații Moldovei, potrivit să ajungă la Constantinopol după plecarea sinodioților și a împăratului la Sinodul Florentin.

*) Strecurându-se greșeli esențiale în n-rul trecut, dăm din nou dela cap. III, acest studiu.

Cei ce au ajuns după plecarea împăratului și Patriarchului, nu erau reprezentanții Moldovei; ci aceștia erau reprezentanții bisericești din Ungro-Vlachia. Căci eată că ne spune răposatul Kogălniceanu în „Histoire de la Valachie“ pag. 111, că la Sinodul dela Florența ar fi participat doi mitropoliți din Ungro-Vlachia, dar' nu în persoană, ci fiind reprezentați de mitropolitul Nicomidiei și Amasiei“ (Kogălniceanu reproduce aceste după Fesler).

Dar Voevodul Ungro-Vlahiei nici n'a fost invitat de a trimite reprezentanți la Sinod, pe când mitropolitul Nicomidiei și Amasiei au fost invitați din partea patriarhiei și a tuturor domnitorilor ortodoxi; și anume de împăratul Trapezantului, principele Iberiei, de marele principe al Moscovei, de despotul Serbiei și de voevodul Moldovlachiei (Sguropol Hest. Concil. Flor. ed. Creyght sect III Cap. 2, pag. 44).

Enigma aceasta nu se poate altfel esplica, decât că pe timpul când a plecat din Constantinopol Patriarchul, împăratul și cu toți cei convocați a participa la Sinodul Florentin, plecară și din Ungro-Vlachia soli la Constantinopol în afaceri politice și bisericești, în Valachia fiind pe atunci disordine din cauza luptei unor rivali, cari luau voevodatul unul după altul și doar neștiind, către cine să se adreseze, trimiseră soli la Constantinopol spre a-și ajunge idealul lor mai sigur. Căci numai așa se poate esplica limbajul lui Miron Costin, care zice: „N'au aflat solii lui Alexandru-Vodă nici pe patriarchul, nici pe împăratul la Tarigrad, ci ear' se întorceau neisprăvind nimica; nu le-a putut a fi cu cale, ci s'au dus la Ochrida, unde găsind pe episcopul de Ochrida și dându-și solia la dînsul, că erau trimiși pentru învățătura legii...“ (Letopiseț. tom 1, pag. 139 nota 1).

Se vede dar' foarte lămurit, că ei nu puteau fi delegați a reprezenta biserica la vre-un Sinod, ci avuseră anume solie către patriarch și împăratul Constantinopolului.

Că Damian cu adevărat a fost mitropolit al Moldovei pe timpul Sinodului Florentin și nu altă persoană, o confirmă și Allatius în „De perpetua Consensione“, pag. 1387, în care loc arată, că Damian a fost la Florența, căci e și subscris: Ο ταπεινός μητροπολίτης Μολδοβλαχίας, Δαμιανός. (Vezi și Revista Tocilescu III pag. 39).

Că Damian era Mitropolitul Moldovei pe timpul Sinodului, aceasta o probează subscrierea sa în actele conciliului, zice și Sguropol în „Vera Historia Concilii Florentini“ sect. III c. 2 pag. 45.

Mai departe, Dimitrie Cantemir în „scrisoarea Moldovei“ vol. 1 Iași 1868 pag. 106. vorbind despre Domnul Moldovei zice: „Acesta este, care a făcut cunoscut numele Moldovenilor, care era puțin cunoscut pe la alte țări, adecă prin aceasta, că a trimis pe mitropolitul și soli moldoveniști la soborul dela Florența și prin operarea statornică învățătorei celei lămurite s'a învrednicit de a luat de la Ioan Paleologul, imperatorele Bisanțului, numele de Despot, cinstindu-l împreună și cu coroana crăiască“.

În acest isvor istoric relevez această eroare numai, că se pune Sinodul Florentin pe timpul lui Alexandru cel Bun, pe când azi se știe, că Alexandru cel Bun murise cu mult înainte de ținerea Sinodului, adecă a murit la 1432, ear' Sinodul s'a ținut la anul 1438—39. Dacă însă trecem peste această confuziune, vedem din cuvintele lui Cantemir credința și tradițiunea țării, despre participarea Mitropolitului Moldovei la Sinodul dela Florența.

Și în „Istoria Mitropoliei Moldovei“ de dl C. Erbiceanu la pagina LVI, cetim: „Damian, 1439: „Acesta a subscris lucrările Sinodului, soborului Florenței“.

Ear' „Cronica Românilor“ de Gh. Șincai, București 1886 (1 pag. 624), mai adaugă: „că pentru Damian, carele a iscălit în Soborul dela Florența, a urmat lui Grigorie“.

Așa dar și pentru Șincai este neîndoibilă mitropolia lui Damian și participarea lui la Florența, rezemându-se pe Rainold de Le Quien tom 1 pag. 1251. Dar' mai adăogăm o dovadă. Le Quien în Oriens Christianus, tom 1 pag. 1253 zice: „La Sinodul de la Florența, la care s'a unit și Damian, mitropolitul Moldovei“.

Din acestea dar' se probează luminat, că mitropolitul Moldovei Damian a fost în persoană la Sinodul Florentin și atunci alegațiunea unora că vre-un călugăr grec l'a reprezentat, cade dela sine și nici numerită a se mai discuta.

IV.

Acum vin la al treilea punct de dovedit și anume, că Damian deși a aderat și subscris uniunea la Florența, dar' grabnic s'a lăpădat de ea.

În privința acestui fapt, ce e dreptul, n'avem multe dovezi istorice, dar' totuși nu lipsesc.

Faptul, că despre acest lucru ca și despre multe alte amănunte istorice, n'avem destule lămuriri și dovezi este, că învățații nostri de pe atunci, nu le-au eternizat prin scrieri și dacă asemenea lucruri s'au scris de cineva aceștia sunt aproape numai străini, adecă vecinii țerii noastre, cari consemnau ceea-ce li-se părea demn de amintire. Că lucrul este așa, ear' nu un product al propriei mele fantasii, aplicate în sînul trecutului, voi u lăsa pe Miron Costin să ne spună. Eată ce zice el în „Voroavă“, către cetitorii scrierii sale: „Că letopisețele cele străine (pe care se pare a le fi avut înainte) lucrurile cele mai însemnate cum sunt războaiele și schimbările, scriu a țărilor megieșe; ear' de cele ce se lucreaza în casa altuia, de-amăruntul lucruri de casă, n'au scris și de a lui Letopiset, de moldovean scrisă nu se află“.

Acum, când despre un lucru atât de mic, ca acela ce discutăm, nu vom găsi îndeștule amănunte doveditoare, să nu fim prea pretențioși, să ne mulțămim și cu mai puțin, dar' condiționat, ca aceea dovadă să fie deamă de toată încrederea.

O dovadă de felul acesta în privirea celor ce ne-am propus a proba, ni-o oferă Allatius în „De perpetua Consensione“ pag. 1387, 1389 el zice: „că Damian a continuat a fi mitropolit al Moldovei și după ținerea Sinodului dela Florența“, dar' solenel s'a lăpădat împreună cu alții de uniunea din Florența“. Curentul deci unionist ce se formase, l'a tîrit și pe el; dar' grabnic producându-se o reacțiune contra uniunei, prin neimblanzitul Marcu Eugenie al Efesului, afară de câți-va, toți ceialalți au lăpădat uniunea, și între ei, nu-i mirare să găsim și pe Damian. O altă dovadă este, că străinii eterodoxi au eternizat mai numai pe aceia, cari au rămas fideli uniunii, precum pe un Isidor al Rusiei etc., ear' despre ceialalți, n'au vrut să știe. Acum, de vreme ce Latinii nu fac nicăiri amintire despre Damian, că ar fi rămas credincios uniunei, urmează, că nici n'a ținut-o mult. Dar' mai avem o probă. Allatius în „de perpetua Consensione“, pag. 1287 zice: „Că Damian prin Mitropolitul Nicomidiei și-a dat votul contra unirei dela Florența, după informațiuni date în Sinodul dela Constantinopol din 1450—51“.

Dacă pe lângă aceasta mai adăogăm și ceea-ce cetim din „Cartea Patriarhului“, capitol despre Simion Trapezunteanul, în care se afirmă, că după stăruința Domnului Moldovei Ștefan-cel-Mare (o eroare), și Damian a fost ertat și integrat earăși Mitropolit, putem încheia cu toată siguranța, că Damian grabnic s'a lăpădat de uniune.

Din acest izvor istoric relevez eroarea istorică, că pe vremea lui Ștefan-cel-Mare ar fi fost Damian mitropolit al Moldovei, pe când, în timpul lui Ștefan-cel-Mare se afla mitropolit Teoctist.

Autorul cărții Patriarhilor știa sigur, că mitropolitul Moldovei Damian se lăpădase de uniune, aceasta era un fapt generalmente știut în biserica-mamă; dar' se vede, că n'a știut pozitiv, cine era pe atunci Domn al Moldovei.

Mai putem deduce din acest izvor istoric și aceea, că Domnul de pe atunci, în fața țării pururea ortodoxe și în fața reacțiunii antiunioniste, ce în mic a purces chiar din timpul ținerii Sinodului, dar' care în urmă a devenit generală, vine în fața reculegerii generale de-și face profesia credinței sale, a țării și a bisericii Moldovei, arătându-le prin forma de mai sus, că și mitropolitul s'a lăpădat de uniune și dar' să i-se erte, căci „errare humanum est“, considerându-l de fiu prea-credincios al bisericii ecumenice și dar demn de a archipăstori.

Eată ce înțeles poate să aibă acest loc, față cu textele clare din isvoarele istorice mai sus amintite.

Că Damian al Moldovei repede a lăpădat uniunea și că anume aceasta a făcut-o prin Macarie mitropolitul Nicomidiei, opinionează și Domnul C. Erbiceanu, care în istoria mitropoliei Moldovei, pag. LVII, zice despre Damian: „Acesta a subscris lucrările soborului de la Florența, pentru care a desiscălit Macarie mitropolitul Nicomidiei după-cum dovedește Șincai. . . 1 pag. 393—397, 398 și tom. 11 pagina 3.

Din toate cele mai de sus, rezultă clar și neîndoelnic, că Mitropolitul Damian grabnic a lăpădat uniunea făcută la Soborul de la Florența.

V.

Vrui mai departe a demonstra, că mitropolitul Damian s'a întors de la Florența la scaunul său și a archipăstorit până la 1451 inclusiv.

Despre întoarcerea în țeară a mitropolitului Damian și anume la scaunul său, avem începuturi de probe, și deși puține, dar' demne de toată crezarea.

Așa, Allatius în „De perpetua Consensione“ pag. 1387, 1389, zice „că Damian a continuat a fi mitropolit al Moldoblachiei și după ținerea Sinodului Florentin, dar' solemn se lăpădă de uniune, împreună cu alții.

Ear' în cartea patriarhilor, cap. despre Simion Trapezuntul, se afirmă, că după stăruința Domnului Moldovei (Ștefan-cel-Mare?), Damian a fost ertat și integrat earăși mitropolit. Acest loc confirmă mitropolia lui Damian și după ținerea Sinodului dela Florența. În ceea-ce privește legenda cu stăruința Domnului de pe atunci către patriarhie, o am discutat mai sus la punctul III din această scriere.

Mai avem în Allatius un loc la pag. 1287, unde după informațiuni date în Sinodul dela Constantinopol, ținut la 1450—51, mitropolitul Moldovei, se zice, că se lăpădase de uniune, așa că acest loc vorbește elocvent, că Damian, cel-ce aderase la uniune, dar' pe urmă se lăpădase de ea, archipastorește la scaunul său.

Și fiind-că ținerea Sinodului din 1450 la Constantinopol s'a părut unora îndoieinică, aduc o probă istorică sigură și anume pe istoricul bisericesc Meletu mitropolitul Athenei. (Dar' în traducere românească, ceea-ce scrie el despre acest Sinod, făcut de mitropolitul Veniamin, Iași, 1842). La veacul al XV pag. 40, zice: „Soborul cel mai din urmă din Constantinopol s'a adunat în vremea lui Constantin cel mai de pe urmă împărat al Elinilor, în biserica sf. Sofii la anul 1450, venind împreună cei trei patriarhi: Filoteni al Alexandriei, Dovoteiu al Antiochiei și Teofan al Ierusalimului, asemenea mitropoliții și episcopii, spre cercetarea și judecata celor lucrute în Florența, ear' adunări în acest sobor s'au făcut patru“. Tot în aceasta carte se arată, ce anume s'a discutat în fiecare ședință.

Am adus această dovadă ca astfel să dispară ori ce umbră de îndoială despre neexistența acestui Sinod. Ținerea acestui Sinod, care a avut un anumit scop, a cerceta și judeca atitudinea și lucrările dela Florența, arată lămurit, că s'a putut vorbi și despre Damian al Moldovei, care participase la Florența, dar' care mai pe urmă lăpădându-se, a rămas ca arhipăstor.

Dar' mai avem un text hotărîtor.

Dositeiu patriarhul Ierusalimului, în istoria Patriarhilor Ierusalimului cartea X capitol 6 tom 2, pagina 910, scrie: „Că Voevodul Moldoblachiei a respins și a dat anatema conciliului dela Florența, anume după reîntoarcerea acasă a mitropolitului“. S'ar părea că în acest loc anume s'a accentuat reîntoarcerea mitropolitului la scaun, ca în viitor nime să nu o poată pune la îndoială arhipăstoria și pe mai departe o luă Damian. Și dar' este mai mult ca veridic că Damian s'a întors la scaun și a arhipăstorit pe timpul sinodului dela 1450, de oare-ce după informațiuni date în Sinod, se vorbi și despre el că lăpădase uniunea. El deci arhipăstoria și probabil a arhipăstorit până la 1457. Aceasta rezultă din actele Sinodului Constantinopolitan de la 1450—1451.

Cât privește socotința izolată a lui Cantemir în descrierea Moldovei, că Mitropolitul Damian, care a acceptat uniunea la Florența n'a îndrăsnit a se întoarce la scaunul său și că în locul său, Marcu din Efes, a pus pe arhidiaconul său Teoctist, de origine bulgară, ca mitropolit al Moldovei, este desigur o eroare, pe care Cantemir o face din cauză, că confundă pe Damian, cu Grigore Lépes, arhiepiscop latin, ce se aflase prin țările noastre până la ținerea conciliului Florentin, și care după Sinodul Florenței, într'adevăr nu s'a mai întors în Moldova (Vadă-se Istoria Românilor de A. Treb. Laurian, pag. 39, Edit. IV București 1873).

Părerea aceasta a lui Cantemir, necontrolată în destul, a fost admisă în întregul ei și de Șincai, ba mai înflorind-o, că biserica răsăritului l'a escumunicat ear' țeara nu l'a mai primit în scaun.

Evident, că aceste păreri sunt cu totul neîntemeiate față cu textele precise din mai sus amintitele isvoare istorice demne de tot respectul. Și dar' concluzia firească este, că mitropolitul Damian s'a întors de la Florența la scaunul său și a arhipăstorit, probabil până la 1451, când îi urmează Visarion. Că succesorul lui Damian la mitropolia Moldovei este Visarion, o probează cartea lui Ștefan Voevodul Moldovlachiei către Doroteiu arhiepiscopul de Ohrida, care se află în Glosnic VII, 177, atestă E. Golubinski în istoria bisericeii române. Așadar' mitropolitul Damian arhipăstorește vreme îndelungată; nu putem precisa data suirei sale pe scaunul mitropolitan, în tot cazul aceasta

se întemplă mai înainte de lucrările pregătitoare pentru ținerea Sinodului de la Florența; și dacă nu greșesc, socot, că cel mai târziu a ajuns mitropolit al Moldovei la 1435, ear' la anul 1451 murind, îi urmează la mitropolie Visarion, care arhipăstorește până la 1456, data morții lui.

Ear' după Visarion, urmează mitropolitul Teoctist al II-lea, care a uns la Domnie pe marele Domn Ștefan-cel-Mare. Acum, când din toate amintitele isvoare istorice, ce le-am putut consulta, se vede luminat, că a fost un Damian mitropolit în Moldova, a participat la Sinodul Florentin, și a aderat la uniune, dar' grabnic și-a dat votul de lăpădare prin Macarie, Mitropolitul Nicomidiei, și că și după ținerea Sinodului a continuat a fi Mitropolit până la moartea sa întemplată în anul 1451; și că nepotrivrile din Cantemir, față cu mulțimea altor isvoare mai însemnate, mai vechi și mai bine informate, nu se pot socoti decât de greșeli involuntare, — trec a vorbi puțin și cu aceia, cari par a ascunde adevărul istoric, în scopul numai de a scoate figura lui Damian, pentru-că a fost la Florența și a dat o a-desiune.

Faptul, că i-s'a făcut bisericeii Moldovei onoarea de a fi invitată la o așa adunare, unde se întruneau capii cei mai însemnați ai bisericeii Răsăritului și Apusului, (precum și ai confesiunilor eterodoxe, ca Armenii, Nestorianii), mă îndrituește a cugeta la multe de toate, dar' mai ales la reputațiunea frumoasă, ce cred, că o avea biserica noastră din Moldova, și la faima statului nostru, care nu putea fi trecut cu vederea. Și așa putea cu tot dreptul deduce din această împrejurare, că noi bisericește am stat poate mai bine în secolul al XV-lea, decât li-s'ar părea unora la prima vedere. Aceia însă, cari tănuesc, cu sau fără bună știință mitropolia lui Damian, nu fac alta decât întind un vël negru asupra trecutului istoric, ca privirea să nu mai poată răsbate spre a-și da cineva seama bine despre rolul ce l'a jucat biserica noastră fie în concertul ortodoxiei, fie în genere al bisericeii creștine. Să sperăm, că vëlul acesta, tot purtându-se din mână în mână, astăzi de unii, mâine de alții, se va rupe odată, și generațiunile viitoare vor vedea mai bine, ceea-ce nouă nu ne este posibil decât a zări.

Ordul orelor.

Veneratul Consistor a edat cu Nr. ad 7078/902, ordul orelor pentru școalele noastre populare.

Înainte mea este ordul orelor pentru școale cu un învățator. Cercetându-l cu de-amăruntul, îmi permit a face următoarele observări modeste:

Ministrul de culte a edat în anul trecut un ordin pentru propunerea mai cu succes a limbei maghiare, provocându-se la legea pentru instrucțiunea limbei maghiare în școalele cu limbă de propunere nemaghiară și la planul de învățământ ministerial.

§ 4 aliniatul 4 din legea pentru instrucțiune zice: »Această ordinațiune (a ministrului) cu privire la numărul orelor, sunt îndatorate toate autoritățile confesionale și alte autorități școlare, a o avé în vedere la construirea planului de învățământ pentru școalele populare«.

În ordul orelor edat de Consistor, numărul orelor pe săptămână e 27, cu religione cu tot, ear' planul ministerial prescrie 32 ore, fără religione. Așa dar' în ordul orelor edat de Consistor sunt suscepute cu 8 ore mai puțin decât prescrie legea.

Apoi: în ordul orelor edat de Consistor nu vom găsi ore pentru propunerea limbei materne, măcar că legea prescrie 2 ore.

Aritmetica și geometria e luată la cl. I și II la olaltă o oară ear' legea prescrie să se propună separat și anume la cl. I, o oră, la cl. II 2 ore pe săptămână. — La cl. III și IV, legea prescrie 2 ore din aritmetică, în ordul orelor este numai o oră.

Geografia, istoria și constituția la cl. V, și VI e luată cu o oră ear' legea prescrie 2 ore.

Cântarea e luată la toate clasele într'o oră ear' legea prescrie 2 ore; asemenea și gimnastica.

Atâta referitor la ore.

Ce privește împărțirea obiectelor după ore, nu o aflu nici practică dar' nici chiar pedagogică. E lucru știut, că în școala cu mai multe clase, are să se construiască ordul orelor astfel ca pe cât se poate toate clasele să se ocupe cam cu aceleași studii, ca astfel cei mici să se pregătească pentru material, ear' cei mari să repeteze. În ord însă aflăm bunăoară religionea la cl. V—VI Mercuri și Sâmbătă de la 8¹/₂—9, înainte de ora religionei având cl. I—II cetirea; ear' după religione tot cl. V—VI esercițiile intuitive.

După ordul orelor cl. V—VI Luni după amiaz are numai gimnastica, asemenea Vineri după amiaz numai cântarea, cl. III—IV are Marți după amiaz numai cântarea; ear' Mercuri dimineața nimic, absolut nimic, asemenea nimic nu au Sâmbătă dimineața.

Cl. I are Marți după amiaz numai cântarea alta nimic, ear' Vineri d. a., asemenea.

În înțelesul concludului sinodal preotii sunt îndatorați a propune religionea. După ordul orelor, preotul trebuie să fie cu orologiul tot în mână, să vadă, când sosește timpul de ¹/₂ oră pentru propunerea religionei, adevă să vină la școală la 8¹/₂ și să steie acolo numai ¹/₂ de oră.

Mai apoi e lucru știut, că aproape în întreaga diecesă ziua de recreare e Joi. Aceasta e basată pe o praxă atât de veche încât cu greu s'ar pute strămuta. În ord feriile sunt puse Mercuri după amiaz, și Sâmbătă după amiaz. Când vom ține școala de repetiție și cum vom conduce băeții la vecerne, dacă feriile se vor ține conform acestui plan?

Aceste observări modeste le prezentez în fața oamenilor noștri de școală. Un plan de învățământ acomodat, asemenea ordul orelor am-

surat cerințelor pedagogice și cerințelor poporului nostru, ar ajuta mult, foarte mult cauzei noastre școlare. Ar scoate pe învățătorii noștri din labirintul în care azi se află.

Ioan Roman.

CRONICA.

† **Dimitrie Negreanu**, deputat al Sinodului nostru eparchial, a răposat în Domnul. Joi, la 16/29 Octomvrie, în Beiuș.

Răposatul are merite neperitoare pentru biserică și neam, de cari nu și-a uitat nici atunci când a întocmit moștenirea sa pământească.

Dumnezeu, întru care este resplata celor buni, să-i facă parte de moștenirea sa cea vecinică, unde recunoștința neamului nostru îl va urmări în rugăciunile sale pe Dimitrie Negreanu.

* **Botezul principelui Nicolae al României** a avut loc la castelul Peleş din Sinaia, Vineri la orele 5.30 d. a. Nași au fost Impăratul Rusiei, reprezentat prin Prințul Dolgoruki, și Prințul de Wales, prinț moștenitor al Angliei, reprezentat prin Ministrul Angliei. Botezul a avut loc în sala maurescă, în fundul căreia se ridicase o extradă pentru familia Regală și Inaltul cler. Superba sală era plină de invitați, aproape 300 de persoane. Partea dreaptă a salei era ocupată de doamne, ear' ce stângă de domni.

După ceremonia tunsului și unsului cu sf. mir, M. S. Regina a luat în brațe Pruncul regal, și precedată de A. S. R. Principele Carol cu luminarea de botez în mână, și urmată de Prințul Dolgoruki și de ministrul Angliei, a făcut de trei ori ocolul cristelniței, după ritul ortodox.

* **Statuia generalului Dr. Carol Davila**. Duminică s'a inaugurat la București în fața facultății de medicina statuia generalului-medic Dr. Carol Davila. Pe monument a depus o prea frumoasă cunună de flori naturale chiar și regele Carol. Inaugurarea s'a făcut cu o deosebita solemnitate, După serviciul religios celebrat de arhimandritul Nifon, statuia fu desvelită. S'a ținuto serie de discursuri, în cari s'au accentuat meritele lui Davila, creator și organizator al institutelor medicale din România. Intre altele dânsul e creatorul facultății de medicină din București, al spitalului militar și al școlii de medicină militară. El este întemeetorul și organizatorul învățământului medical în România.

* **Himen**. D-l *Dimitrie Maci* s'a logodit cu amabila D-șoară *Aurelia Cosma* în 25/12 l. c. — Zimbru — Căpruția.

* **Bancă nouă românească**. La Vașcău (comitatul Bihorului) s'a pus la cale înființarea unui institut de credit. În fruntea acestei porniri stă preotul din Câmpani-de-jos Atanasie Popa, George Bogdan preot în Cărpinet, Ilie Bursaș preot în Sustiu, Miron

Botișel, preot în Steiu, Alexandru Pele, preot în B. Lazor, Teodor Teaha, preot în Câmp, Nicolae Bogdan proprietar în Criștiori, Ioan Corbu, proprietar în Poenii de sus, Mihaiu Popovici, preot în Zececeeni și Vasile Ștefan din Beiuș s. a.

* *Atragem atențiunea* Dlor învățători asupra manualelor școlare :

1. *ABC-dar ilustrat de Iosif Moldovan și consoții* aprobat de Venrabilele Consistoare din Arad și Caransebeș, apărut acum în a III-a edițiune îndreptată și provăzută cu nenumărate ilustrațiuni plăcute și atrăgătoare, menite a desvolta plăcerea școlărilor și prin aceasta de-a ușura truda învățătorilor.

2. *Carte de cetire de Iuliu Groșorean și consoții* cu tipar — litere noaue — frumos și corespunder, cu o serie de lecțiuni ușoare ce fac trecere dela ABC-dar la legendar, și cu frumoase lecturi din cercul de cunoștință al școlărilor, tractate în ziceri simple și într'un mod povestitor foarte atrăgător.

Se pot procura dela administrațiunea tipografiei diecesane cu prețul de 40 — 40 fil. exemplarul. La comande peste 100 bucăți se dă 20°/_o rabat; ear sub 100 numai 10°/_o.

La tipografia diecesană, Arad strada Révay Nr. 10 se pot căpăta:
„Rapoarte lunare protopopești“ și
„Ziarul inspecțiunei școlare“
coala à 8 fil.

Convocare

la prima conferință din anul adm. 1903—4, ce se va ținea în localitatea școlai cu clasele superioare din Arad-Perneava, condusă de învățătorul director Iosif Moldovan, Sâmbătă în 7 Noemvrie (25 Oct.) a. c. conform următoarei

Programa:

1. La orele 8¹/₂ a. m. chemarea Duhului Sfânt în biserica catedrală.
2. Escursiune la școala susnumită și ascultarea prelegerii din studiile și materialul ce se află la ordinea zilei împreună cu ocupațiuni de desemn.
3. Deschiderea conferinței.
4. Constatarea prezenților, scusarea și pedepsirea absenților.
5. Raportul biroului.
6. „Noi învățătorii și poporul“ disertatie de D. Micu învățător.
7. Circularul com. central și esecutarea concludeslor adun. gener.
8. Cetirea disertațiunilor oficioase de Romul Tăucean și Muciu Popescu.

9. Raportul comisiunei încredințate cu studierea fondurilor »Eötvös« și »Tanitók háza.«

10. Discutarea chestiunilor școlare obveninde.

11. Propuneri și interpelări.

12. Alegerea comisiunei pentru autenticairea protocolului.

18. Alegerea locului pentru proxima conferință.

14. Incheierea conferinței.

Pecica-Română la 10/23 Octomvrie 1903.

Iosif Moldovan
președinte.

Ștefan Roja
secretar.

Avis!

Prin aceasta aducem la cunoștință onoratului public, că din Calendarul nostru diecesan pe anul 1904 mai avem încă 1000 exemplare și întru cât în acest an din greșală nu s'a espedat domnilor cari au avut în comisiune și în anul trecut, eventual doresc a avea și alți domni, binevoiască a se adresa cât decurând administrațiunei noastre, ca fără amânare să le putem trimite exemplarele necesare.

Administrația tipografiei diecesane.

Arad, Strada Révay Nr. 10.

Concurs.

Pentru indeplinirea definitivă a stațiunei de învățătoare de nou înființat din Tăuț, se escrie concurs, cu termin de alegere pe 9/22 Noemvrie a. c.

Venitele curate: 200 cor. în hani, 5 st. de lemne, din cari se va încălzi și sala de învățământ; pentru conferință 20 cor.; pentru scripturistica 10 cor.; cvarțir și grădină.

Dacă stațiunea se va putea indeplini cu învățătoare cualificată, salarul se va întregi prin ajutor dela stat, de unde se vor esopera și eventuale cvincvenale.

Doritoarele de a ocupa aceasta stațiune, vor avea a substerne, până 8/21 Noemvrie a. c. recursele ajustate cu documentele prescise și adresate comitetului parochial din Tăuț, la oficiul protopopesc gr.-or. rom. din Buteni (Arad-Buttyin), având până la alegere a se presenta în careva Duminecă, ori sêrbătoare în sfta biserică, spre a-și arêta desteritatea și în cântări.

Tăuț, din șed. comit. par. ținută la 5/18 Octomvrie 1903.

Emanuil Ardelean,
notar al comit. par.

Pavel Ana,
președinte.

In conțelegere cu IOAN GEORGIA ppresb. și inspector școlar.

Prin strămutare devenind vacant postul de învățător la clasele superioare din **Beregsău** (ppresbiteratul Timișorii), prin aceasta se escrie concurs pentru îndeplinirea acestui post, cu termen de **30 de zile** dela prima publicare în organul diecesan „Biserica și Școala.“

Emolumentele anuale sunt: 1) în bani gata 700 cor.; 2) pausal de scripturistică și diurne pentru participare la conferențe 50 cor.; 3) un juger de pământ arător în preț de 50 cor.; 4) 28 metri de lemne, din cari se va încălzi și sala de învățământ; 5) cortel liber cu 3 chilii, culină, cămară, grajd pentru vite și grădină de legume; 6) dela înmormântări, unde va fi poftit 80 fil.; 7) cvinevenalul de 100 cor. în termenul satorit.

Doritorii de a ocupa acest post au să-și instrueze recursele cu documentele prescrise, având a produce atestat despre capabilitatea de a înființa și conduce corul vocal, asemenea să declare, că de când își formează pretensiunea la cvinevenal, și astfel ajustate și adresate comitetului parochial, să le trimită Rev. Domn protopresbiter Dr. Tr. Putici în Timișoara-Fabric; având încă recurenții până la alegere să se prezente în vre-o Duminecă ori sârbătoare în sf. biserică, nu înse în ziua alegerii, spre a-și arăta desteritatea în cântare și tipic.

Dat din ședința comitetului parochial, ținută în Beregsău la 14/27 Septemvre 1903.

Ioan Balta
paroch, președinte.

Constantin Clecan
not. com. par.

Cu consensul ppresb. tractual Dr. TR. PUTIGI, inspector de școale.

—□—

1—3

Pentru îndeplinirea definitivă a parochiei de cl. III. Hodiș, se escrie concurs cu termen de **30 de zile** dela prima publicare în foaia oficioasă „Biserica și Școala“.

Emolumentele sunt: 1.) Usufructul alor 30 jug. cat. de pământ estravilan și dreptul de pășune pentru 16 capete, eventual rescumpărarea pășunatului cu 64 cor.; 2.) Birul câte una măs. de cucuruz dela circa 105 case; 3.) și 1/2 măs. dela circa 25 de case; stolele îndatinate; 4.) Dela mort mic 2 cor., mort mare 8 cor. cu liturgie 12 cor., dela botez 1 cor., alte servicii 40-80 fil. Intregirea venitelor dela stat, până la 800 cor., suma stabilită de 433 cor. 02 fil.; 5.) Casa parochială cu intravilan.

Dările le-va suporta cel ales.

Recurenții sunt poftiți, ca recursele instruite cu documentele prescrise, adresate comitetului parochial din Hodiș să le susțină oficiului protopopesic din Buteni (Arad *Butyn*) având a se prezenta în sf. biserică de acolo, spre a-și arăta desteritatea în cele bisericăști.

Se observă, că cel ales va avea să provadă catechisarea la elevii gr. or., deobligați a cerceta școala

Hodiș, la 29 Septemvre 1903.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: IOAN GEORGIA, protopresbiter.

—□—

2—3

În sensul înaltei rezoluțiuni consistoriale de sub Nr. 5568 din 22 Septemvre (5 Octomvre) a. c., se escrie concurs pentru postul de capelan temporal pe lângă deficientul preot Ștefan Cărăbas din **Balinț**, tractul Belințului, cu termiu de **30 de zile** dela prima publicare în „Biserica și Școala.“

Emolumentele împreunate cu acest post sunt: 1. jumătate din sesiunea parochială și 2. jumătate din stolele obicinuite.

De locuință va avea să se îngrijască alesul.

Reflectanții au să-și aștearnă petițiile lor, întruate conform legilor în vigoare, comitetului parochial, pe calea oficiului protopresbiteral gr.-or. român din **Belinț** (Belincz, Temes-megy), și sunt poftiți a se prezenta în termenul concursual în sf. biserică din **Balinț**, într'o Duminecă s'au într'o sârbătoare, spre a cânta și a predica, eventual spre a și celebra.

Belinț, în 7/20 Octomvre 1903.

Comitetul parochial.

În înțelegere cu mine:

Gerasim Sêrbu
protopresbiter.

—□—

2—3

Premiat cu premiul I la București în 1894.

SCULPTOR ROMÂN.

Am onoare a aduce la cunoștința On. d-ni preoți și învățatori precum și întreg On. public român următoarele:

Ca sculptor de lemn sunt în poziție să servesc în ori-ce vreme cu ori-ce fel de lucru de sculptură și măsurit pentru sfintele noastre biserici creștinești etc. d. e.:

Iconostase (Temple) Strâni, Tro-nuri, Scaune, Chivote, Uși, Răpizi, Cadre, etc.,

În ori-ce stil s'ar-recere, cu cele mai moderate prețuri. Construiesc Planuri după dorință. Pentru toate lucrurile mele iau garanță deplină că sunt de prima calitate atât ca lucru cât și ca artă.

Atrăgând atențiunea On. public asupra împregiurării, că chiar buna cuviință ar aduce cu sine ca bisericile noastre românești prin măestri români să se înfrumusețeze:

Rog bunăvoința în special a Onor. oficii și comitete parochiale.

Cu tot respectul semnez

IOSIM IULIU BOSIOC,
sculptor în Berliște, poșta Jám (Banat).

Promovat cu distincție de școlă de sculptură

Medalie de aur pentru lucrări de artă.

Atelier propriu de ornamente artifice.